

po raznih straneh razmetane odstavke, vprašanje bi obdelala izčrpnije in pregledneje, biografska poglavja bi postala nekoliko enotnejša. Očitno manj je avtorica obravnavala tudi Aškerčeve pesmi iz mlajših let. Zdi se, da pač zato, ker je pisal o njih — čeprav ne izčrpno — že dr. Iv. Prijatelj v uvodu v Aškerčevo čitanko. Razpravo o Aškerčevem delu, ki ga je opravil kot arhivar ljub. mestne občine, pa pripravlja na podlagi rkp. gradiva dr. Rud. Mole (po op. na 442. str.).

Janko Liška.
(Konec sledi.)

Politični obzornik

TEMELJI SOVJETSKE VNANJE POLITIKE

A. Poljanec

I.

Dandanes je neločljiva povezanost vnanje in notranjepolitičnih vprašanj menda več ko očitna. Vnanji politiki sleherne države dajejo konec konca vselej pravec činitelji notranjepolitičnega značaja. V tem smislu lahko rečemo, da je vsa narodna in državna politika v bistvu politika tiste družbene plasti, ki ima v svojih rokah materialna in moralna sredstva politične in gospodarske oblasti. Take družbene plasti ne obeležuje le njeno posebno mesto v družbenem proizvodnem procesu, njeno svojsko dojemanje družbenega dogajanja, marveč tudi svojsko pojmovanje mednarodnih in meddržavnih odnosov.

Kadar torej presojava politiko neke države, moramo predvsem upoštevati smotre, ki si jih v tej državi vladajoča družbena plast postavlja. Prav ti smotri so tisti, ki dajejo vsej politiki vsebino in pravec. Vsi drugi momenti, zlasti momenti vojaško - strateškega in geopolitičnega značaja, vojni in gospodarski potencial dane države, njena velikost in zemljepisna lega itd., lahko politični pomen in vlogo te države večajo ali manjšajo, ne morejo pa opredeljevati vsebine in pravca njene politike. Zato mora biti ocenjevanje vnanje politike te ali one države zgolj na podlagi teh drugovrstnih momentov že naprej zgrešeno. Zlasti velja to tedaj, kadar gre za politiko države, kakršna je Sovjetska Zveza, ki se po vsej svoji notranji družbeni ureditvi iz temelja razlikuje od vseh dosedanjih državnih tvorb.

Ko je 18. septembra 1934. predstavnik ZSSR prvikrat nastopil na tribuni Društva narodov, je uvodoma poudaril:

„Mi tu predstavljamo novo državo, ne novo v zemljepisnem smislu, marveč v pogledu njene vnanje fizionomije, v pogledu njene notranje politične in družbene strukture, v pogledu njenih stremeljenj in njenega ideala.“

Ta nova državna tvorba se je rodila iz prvega svetovnega klanja 1914—1918., ki je bilo uvod v splošno krizo kapitalističnega sistema. Razvoj kapitalizma, ta nenehni „bellum omnium in omnes“ je ob koncu preteklega stoletja zaključil razdobje „svobodne konkurence“ in osredotočil svetovni kapital v tucatu velikanskih monopolnih zvez, katerih težnje so prišle do izraza v politiki petih, šestih držav-velesil. Sistem gospodstva velikih kapitalističnih monopolov in njihovega medsebojnega boja za razdelitev kolonij in vplivnih področij, ki je v znanstveni literaturi dobil ime imperializem, je globil že obstoječa in ustvaril nova nasprotja v kapitalističnem svetu.

Eno izmed teh nasprotij, boj med kapitalističnimi velesilami za nadoblast nad svetom, je l. 1914. našlo svojo najlogičnejšo sprostitev v prvi imperialistični vojni in je v tej svoji posledici rodilo nekaj, česar ob pričetku vojne noben vodilni državnik ni niti pričakoval niti želel. Nekje tam, kjer je temeljno nasprotje meščanske družbe, boj med delom in kapitalom, najneposredneje zbiralo v svojo strugo revolucionarne tokove, izvi-

rajoče iz nerešenih vprašanj kmečke grude, iz nacionalnega zatiranja in kolonialnega jarma, je oklep imperializma počil: izraz tega dejstva je bil nastanek sovjetske države. Zrastla iz nasprotij notranjekapitalističnega značaja, se je postavila izven kapitalizma in mu kot njegova održavotvorjena negacija stopila nasproti.

To novo nasprotje — to pot ne več notranjekapitalističnega značaja, marveč nasprotje med dvema svetovoma — je postalo osišče mednarodnega dogajanja.

Prvi vnanjepolitični akt sovjetske države, mirovni predlog vsem narodom in državam, je razodel njeno novo družbeno-politično bistvo in hkrati podčrtal vso svojskost njenega pojmovanja mednarodnih odnosov:

„Povabiti vse vojskujoče se narode in njihove vlade, naj takoj prično pogajanja za sklenitev pravičnega, demokratičnega miru... takojšnjega miru brez aneksij (to je, brez zasedb tujega ozemlja, brez nasilne priključitve tujih narodov) in brez vojnih odškodnin.“

Nasproti temu mirovnemu predlogu je zapadni svet poleg famoznih Wilsonovih točk (5. točka: „pravična“ razdelitev kolonij) postavil svoj predlog pomirjenja, ki ga je Lloyd George v svojem memorandumu versajski konferenci takole obrazložil:

„Boljševiški imperializem ne ogroža le držav, ki mejijo na Rusijo, marveč predstavlja nevarnost za vso Azijo ter je prav tako blizu Ameriki kakor Franciji. Dokler bo pustila Rusijo v stanju, v kakršnem je zdaj, mirovna konferenca svojega dela ne bo izvršila, pa naj bo mir, ki ga bo sklenila z Nemčijo, še tako trden.“

Dvojni smoter Versaillesa, kakor ga je koncipiral Lloyd George, je gradil na dveh nezdržljivih postavkah: uspešna zavrnitev vzhodne nevarnosti je nujno predpostavljala enoten protisovjetski blok kapitalističnih držav, „trden“ mir z Nemčijo, to je, mir z aneksijami, kontribucijami in reparacijami, pa je moral prav tako nujno ustvariti novo obliko medimperialističnih nasprotij, nasprotja med zmagovalci in premaganci.

To dejstvo je bilo ena izmed tistih nepremostljivih ovir, ob katerih se je žalostno razbil poizkus oborožene intervencije proti Sovjetski Rusiji, ki ga je Churchill s slovesno kretnjo krstil za „pohod 14 držav“.

Že od vsega začetka so se boljševiki zavedali (hkrati pa je to njihovo prepričanje v letih meščanske vojne prebilo tudi svojo prvo praktično preizkušnjo), da imajo v temeljnih nasprotjih imperialističnega sveta neposredna in posredna jamstva svojega uspeha. Pod neposrednimi jamstvi je treba razumeti direktno podporo, ki jo sovjetskim družbeno-političnim prizadevanjem nudijo nosilci protiimperialističnih teženj v imperialističnem sistemu samem; posredna jamstva pa so boljševiki vse od prvih korakov svojega zunanjepolitičnega udejstvovanja videli v tako realnem činitelju mednarodnih odnosov, kakor je obstoj medimperialističnih nasprotij, ki kapitalističnim velesilam onemogočajo strnitev v enotnem boju proti novi državni in družbeni tvorbi na Vzhodu.

„Ta protislovja obstajajo in prav na njih temelji dejavnost ljudskega komisariata za vnanje zadeve“ (Stalin, Neposredne naloge stranke v nacionalnem vprašanju, 1921).

Kadar danes govorimo o realni politiki, ne moremo preko priznanja, da predstavlja sovjetski način uravnavanja odnosov s kapitalističnim okoljem politični realizem par excellence, realizem, utemeljen v dejanskih notranjih težnjah družbenega razvoja in preračunan na končni družbeno-politični smoter sovjetske države. To ni „realizem“, ki pripisuje trdno realnost trenutnemu videzu in bežni konjunkturi. Tega realizma ni mogla uspavati začasna povojna stabilizacija kapitalizma, ki so jo opevali orfejski zbori okrog Društva narodov kot zmagoslavje versajskega duha in ki so na njenem temelju revizionistični ekonomisti zgradili teorijo o „kapitalističnem gospodarstvu, ki se po vojni materialno razširjeno in kvalitativno preoblikovano giblje po poti organskega gospodarstva“ (Hilferding).

Tisti, ki so tej povojni stabilizaciji pripisovali trajnost, so izhajali v svojih ekonomskih in političnih ocenah iz vrste napačnih postavk. Med temi napačnimi postavkami sta bili odločilne važnosti dve:

1. Domneva, da se bo kapitalistično gospodarstvo razvijalo čedalje bolj harmonično, skladno, brez večjih motenj in z njimi zvezanih političnih zapletljajev, ki bi mogli ustvariti v zgradbi versajskega sistema kakršne koli razpoke. Ta zgrešeni optimizem je še na predvečer velike gospodarske krize 1929—1934 prihajal do izraza v izjavah predstavnikov gospodarskega življenja v kapitalističnih državah.

2. Domneva, da je tako imenovana Nova ekonomska politika, ki jo je Lenin proglasil l. 1921., znak brezizhodne zagate boljševizma in odločen korak v pravcu vračanja k privatnokapitalističnim oblikam gospodarstva; domneva, da bo restavracija kapitalizma v Rusiji ustvarila iz te države agrarni privesek industrijskega zapada, privesek brez lastne težke industrije, privesek, ki bo prav tako kakor nekdanja carska Rusija nudil zapadnemu kapitalizmu najširše polje gospodarskega in političnega manevriranja; domneva, da bo tako Rusijo moči z lahkoto vključiti v Dawesov načrt: v dobičkonosni trgovini z agrarno Rusijo naj bi industrijska Nemčija našla dovolj pomemben prebitek za poravnavanje v Versaillesu sklenjenih računov. Z drugimi besedami: teh računov naj ne bi plačeval le nemški, marveč tudi ruski delovni človek.

Politični dogodki v l. 1939., neposredno pred začetkom druge imperialistične vojne, pričajo, da je to pojmovanje Sovjetske Zveze kot objekta in ne subjekta svetovne politike vztrajno branilo svojo domovinsko pravico v glavah zapadnih diplomatov.

Perspektive, ki jih je imela pred seboj sovjetska vnajanja in notranja politika, so slonele na drugih in — kakor je pokazal nadaljnji svetovni gospodarski in politični razvoj — dokaj realnejših postavkah.

Za sovjetsko politiko je bil versajski mir zgolj mir, ki je potrdil dejanske izpremembe v razmerju med imperialističnimi silami, nastale kot rezultat prve svetovne vojne, mir, ki medimperialističnih nasprotij ni odstranil, marveč neizmerno poglobil in razširil. Sovjetska politika je s povojno stabilizacijo kapitalizma računala kot s prehodnim pojavom, izvirajočim iz dejstva, da so se Anglija, Francija in Amerika začasno sporazumele, kako in v kakšnem obsegu naj izkoristijo svojo zmago nad Nemčijo (Versailles, Dawesov načrt); dalje, da so se ameriški, angleški in japonski imperialisti sporazumeli glede vplivnih področij na Kitajskem (washingtonski sporazum, 1922); dalje, da so se glavne imperialistične skupine začasno med seboj sporazumele, da druga druge ne bodo ovirale pri izkoriščanju svojih „lastnih“ kolonij; in končno, da so vse te skupine skušale najti enotno stališče do Sovjetske Zveze (Genua 1922, Locarno 1925).

Medtem ko je v Ameriki predsednik družbe General Motors na priliko zatrjeval, kako njegovi pogledi v leto 1929. „slone na prepričanju, da je v splošnem gospodarskem in industrijskem položaju vse zdravo“, je pomemben predstavnik sovjetskega javnega življenja že l. 1927. dokazoval, da je povojni kapitalizem sicer lahko dosegel predvojno raven, da pa ne bo mogel nikoli več doseči solidnosti predvojnega časa:

„Nasprotno, iz stabilizacije same, iz dejstva, da produkcija raste, da raste trgovina, da raste tehnični napredek in da rastejo proizvodne možnosti, medtem ko ostaja svetovni trg, ostajajo meje tega trga in vplivna področja posameznih imperialističnih skupin bolj ali manj stabilna — prav iz tega raste najgloblja in najostrejša kriza svetovnega kapitalizma, ki nosi v sebi nove vojne, ki skriva v sebi nevarnosti za sleherno stabilizacijo.“ (Stalin, Politično poročilo CK na 15. kongresu VKP (b) 1927.)

Konec stabilizacije in nastop velike krize je morala po sovjetskih perspektivah spremljati močna poglobitev socialnih nasprotij v posameznih kapitalističnih državah, zlasti v tistih, ki jih bo kriza zaradi raznih dodatnih bremen, vojnih odškodnin in reparacij, najbolj prizadela (Nemčija). Prav tako se je moral po teh perspektivah nastop

krize očitovati v vse večjem revolucioniranju kolonialnih ljudstev, skratka, v vse večjem rušenju ravnotežja, ustvarjenega in obnavljanega v Versaillesu, Washingtonu in Locarnu. Konec stabilizacije je moral potemtakem postaviti svet v neposredno nevarnost novih vojnih zapletljajev med kapitalističnimi silami, novih imperialističnih osvajanj, usmerjenih predvsem proti formalno še nerazdeljeni Kitajski. Hkrati pa se je moralo porušiti tudi tisto zasilno ravnotežje, tisto sožitje, ki je v letih stabilizacije vladalo med obema družbenima sistemoma. To ravnotežje se je rušilo toliko bolj, kolikor bolj je postalo očito, da je razvoj Sovjetske Zveze ubral drugo, na Zapadu nepričakovano in nezaželjeno pot, pot vse večjega uveljavljanja socialističnega sektorja v sovjetskem narodnem gospodarstvu na račun privatnokapitalističnega.

Vse te perspektive so našle svojo potrditev v dejanskem razvoju dogodkov: velika kriza 1929—1934 je dejansko razbila vse iluzije stabilizacijskega razdobja in do skrajnosti zaostрила vsa notranje kapitalistična nasprotja; v odnosu do Sovjetske Zveze je na zapadu iz krize vse bolj vstajalo vprašanje, ali ne bi morda kazalo „tega ali onega nasprotja kapitalizma ali pa vseh nasprotij skupaj“ rešiti na račun te dežele, „ki si upa razvijati svoje gospodarstvo, medtem ko povsod naokrog vlada kriza“ (Stalin).

Če je to vprašanje vse do danes ostalo zgolj vprašanje in zgolj pobuda za dolgo vrsto ponesrečenih poizkusov, potem se prav v tem dejstvu razodeva globoki realizem sovjetske vnanje in notranje politike. Vnanjepolitična perspektiva neizbežnega konca kapitalistične stabilizacije, ponovnega in vse silnejšega razpleta notranjekapitalističnih in medimperialističnih nasprotij; perspektiva razvozljanja teh nasprotij na račun Sovjetske Zveze, to se pravi, perspektiva zaostrenih odnosov med dvema svetovoma, vse to je našlo svojo logično izpolnitev v notranjepolitični perspektivi dograditve socializma kot edinega jamstva samostojnosti, obrambne sposobnosti in mednarodne veljave Sovjetske Zveze.

Izhajajoč iz Leninove zamisli o dograditvi socializma v eni deželi, iz prepričanja, da je leto 1917. prineslo Rusiji „vse, kar je za to dograditev potrebno in kar zanjo zadostuje“, so se boljševiki najprej lotili obnove gospodarstva, razrušenega v letih vojne in revolucije. V ostrem boju z buharinovsko-trockistično opozicijo, ki je Leninovi zamisli odrekala realne temelje v sovjetski resničnosti ter teoretično in praktično zastopala politiko vključevanja Sovjetske Zveze v Dawesov načrt, so boljševiki iz obnovitvenega razdobja prešli k uresničevanju načrta o industrializaciji, tehnični rekonstrukciji in kolektivizaciji dežele. V letih velike gospodarske in politične krize v kapitalističnem svetu 1929—1934. je dobival svojo konkretno podobo gigantski načrt, ki je — zasnovan na novih družbenih temeljih — hkrati postavljal temelje gospodarske, politične in kulturne moči sovjetske države.

„Izpremeniti našo deželo iz agrarne v industrijsko deželo, ki lahko sama s svojimi močmi izdeluje potrebna proizvodna sredstva, v tem je bistvo, temelj naše generalne linije. Stvar moramo urediti tako, da bodo misli in težnje naših gospodarstvenikov usmerjene prav v pravcu izpremembe naše dežele iz dežele, ki proizvodna sredstva uvaža, v deželo, ki proizvodna sredstva producira. Zakaj v tem je glavno jamstvo gospodarske neodvisnosti naše dežele... Odpovedati se tej liniji, pomeni, odpovedati se socialistični dograditvi, postaviti se na stališče dawezacije naše dežele.“ (Stalin, Sklepna beseda k političnemu poročilu CK na 14. kongresu VKP (b), 125.)

II.

Notranjepolitični smoter sovjetske države, dograditev socializma, ki se v temeljih razlikuje od notranjepolitičnega smotra drugih držav, zaradi te svojskosti nujno opredeljuje samostojnost sovjetske vnanje politike, njeno nevezanost na druge države, ki v svoji vnanji politiki izhajajo iz bistveno drugačne notranjepolitične proble-

matike. To vnanjepolitično samostojnost in nevezanost so sovjetski državniki večkrat izrecno poudarjali. Tako je Stalin l. 1934., izvajajoč tedanji preokret v sovjetski vnanji politiki iz izpremenjene politike Nemčije nasproti ZSSR, dejal:

„Mi nismo imeli nikake usmeritve na Nemčijo, kakor je nimamo na Poljsko in na Francijo. V preteklosti smo se usmerjali in v sedanosti se usmerjamo na ZSSR in samo na ZSSR. In če interesi ZSSR zahtevajo zблиžanje s temi ali onimi državami, ki niso zainteresirane na kršitvi miru, potem smo to brez obotavljanja pripravljene storiti.“ (Politično poročilo CK na 17. kongresu VKP (b), 1934.)

V izjavi, naslovljeni tujim politikom, ki še zmerom gledajo v Sovjetski Zvezi zgolj orodje svoje politike, je Molotov 29. marca 1940 ponovno podčrtal samostojnost sovjetske vnanje politike:

„Lahko bi že razumeli, da je ZSSR zmerom vodila in bo vodila svojo lastno politiko, ne oziraje se na to, ali bo to gospodi iz drugih držav všeč ali ne.“ (Cit. po beograjski „Politiki“, 31. marca 1940.)

Prav notranjepolitični smoter, ki opredeljuje samostojnost sovjetske vnanje politike, daje tej samostojni politiki vse od nastanka sovjetske države tudi njen posebni značaj: miroljubnost. Mir je slejkoprej v interesu uspešne dograditve socializma v Sovjetski Zvezi. To dejstvo je dajalo in daje pravec sovjetski vnanji politiki:

„Mi smo za mir in za utrjevanje stvarnih odnosov z vsemi državami; na tem stališču stojimo in bomo stali vse dotlej, dokler bodo te države imele do nas prav tako razmerje, vse dotlej, dokler ne bodo skušale kršiti interesov naše države.

Mi smo za miroljubne, prijateljske in dobre sosedske stike z vsemi sosednimi državami, ki imajo s Sovjetsko Zvezo skupno mejo; na tem stališču stojimo in bomo stali vse dotlej, dokler bodo te države imele do nas prav tako razmerje, vse dotlej, dokler se ne bodo neposredno ali posredno skušale dotakniti neokrnjenosti in nedotakljivosti meja sovjetske države.

Mi smo za podporo vsem ljudstvom, ki so postala žrtev napada in ki se bore za neodvisnost svoje domovine.

Ne bojimo se nobenih groženj napadalcev in smo pripravljene na udarec tistih, ki hočejo zanetiti vojno in ki bi se spozabili nad nedotakljivostjo sovjetskih meja, odgovoriti z dvojnimi udarcem.“ (Stalin, Politično poročilo CK na 18. kongresu VKP (b), 1939.)

Omenili smo že, da je bil prvi vnanjepolitični akt Sovjetske Rusije mirovni predlog vojskujočim se državam. Videč v mednarodnih dolgovih, reparacijah in aneksijah važnega činitelja bodočih vojnih zapletljajev, je Sovjetska Zveza zmerom jasno nastopala proti tem sestavinam versajskega miru.

Prihod sovjetske diplomacije v Genovo l. 1922. je spremljal sovjetski predlog o popolni in splošni razorožitvi. V pripravljalni komisiji za splošno razorožitev, ki jo je v novembru 1927 sklicalo Društvo narodov in kamor je bila povabljena tudi Sovjetska Zveza, je sovjetski delegat izjavil: „Delegacija ZSSR je opolnomočena, da v imenu svoje vlade predlaga popolno odpravo vseh oboroženih sil, suhozemnih, pomorskih in zračnih.“ Z enakim maksimalnim programom je prišla sovjetska delegacija tudi na mednarodno razorožitveno konferenco, ki se je l. 1932. začela in po petmesečnem trajanju brez kakršnega koli rezultata končala v Ženevi.

Spričo svojega realističnega gledanja na razvoj mednarodnih odnosov v letih približevanja krize in v letih krize, si sovjetska politika v pogledu ženevskih razorožitvenih konferenc ni nikoli delala bog vedi kakšnih iluzij. Vse dogajanje okrog nje je Sovjetski Zvezi nujno narekovalo naslonitev njene miroljubne politike predvsem na činitelje čisto

notranjepolitičnega značaja, na činitelje lastne moči in varnosti: na rastočo gospodarsko, politično in kulturno moč, na moralno-politično enotnost sovjetske družbe, na strnjeno sovjetskih narodov in na njeno oboroženo silo.

„Dandanašnji ni navada, da bi računali s slabimi, računa se samo z močnimi“ (Stalin).

Zmaga generalne linije ji je tako naslonitev na lastne sile omogočila.

Z uspehi, doseženimi v izvajanju generalne linije, se vprašanje ni več postavljalo „ali bomo v primeru sovražnega napada zmagali ali bomo premagani.“ Molotov je l. 1935. vprašanju samozavestno dal novo obliko, ki misel na poraz sploh izključuje:

„Danes se vprašanje postavlja takole: za kakšno ceno, za ceno kakšnih naporov, kakšnih žrtev, bomo zmagali?“

Poleg činiteljev notranjepolitičnega značaja pa sovjetska mirovna politika slej ko prej upošteva dva važna činitelja mednarodnega značaja: „moralno podporo delovnih plasti vseh dežel, v katerih najbitnejšem interesu je ohranitev miru“, in „uvidenost tistih držav, ki iz tega ali onega razloga niso zainteresirane na kršitvi miru“ (Stalin).

Politika sovjetske Zveze do kapitalističnih držav, ki so iz tega ali onega razloga (izvirajočega iz trenutne svetovne konstelacije, ne pa iz notranjega bistva teh držav*) zainteresirane na ohranitvi miru, je del sovjetskega političnega realizma v presojanju medimperialističnih nasprotij. Najbolje jo obeležuje odnos Sovjetske Zveze do Društva narodov.

Dokler je v Društvu narodov neomejeno vladal duh Versaillesa in Locarna, duh Clemenceaujevega „cordon sanitaire“ in „solidarnosti evropske civilizacije“ v boju proti „vzhodni nevarnosti“, vse dotlej je bilo stališče Sovjetske Zveze do Društva narodov odklonilno. V razgovoru z ameriško delavsko delegacijo je Stalin l. 1927. o tem predmetu dejal:

„Sovjetska Zveza ni član Društva narodov in ne sodeluje v njem predvsem zategadelj, ker noče prevzeti odgovornosti za imperialistično politiko Društva narodov, za „mandate“, ki jih je Društvo narodov delilo z namenom izkoriščanja in zatiranja kolonialnih dežel.

Tudi potem, ko so se v času okrog leta 1933. izvršile važne pregrupacije v razmerju sil, ko se je žarišče vojne nevarnosti za nekaj let premaknilo izven Društva narodov in je Sovjetska Zveza na povabilo 30 držav stopila v to ustanovo, je to storila s pomembnim pridržkom, ki ga je njen predstavnik v Društvu narodov takole obrazložil:

„Popolnoma odkrito moram izjaviti, da se sovjetska vlada ne bi mogla pridružiti vsem sklepom, ki jih je v tej dobi (to je, od njegove ustanovitve do vstopa Sovjetske Zveze vanj. A. P.) sprejelo Društvo narodov; če bi bili sodelovali pri sestavljanju pakta (mišljen je pakt Društva narodov — A. P.), tedaj prav gotovo na marsikak njegov člen ne bi bili pristali.“

Kakor je Stalin poudaril v že navedenem poročilu l. 1934., torej ni šlo za izpremembo v odnosu sovjetrov do versajske pogodbe, marveč zgolj za ohranitev miru, za odvrnitev vojne, „ki ne bi mogla vzpostaviti tistega, čemur pravimo zgodovinska pravica, marveč bi kvečjemu stare krivice nadomestila z novimi, še očitnejšimi krivicami“ (Litvinov). In vojna, ki so jo nosili v sebi grozeči oblaki tistih dni in ki je l. 1939. završala po Evropi, je prav taka vojna.

* „Najbolj imperialistična država lahko postane za to ali ono razdobje globoko pacifiistična. To se zgodi bodisi zategadelj, ker je bila vojaško poražena in ker rabi nekaj časa, da bi zbrala svoje sile za novo vojno; bodisi zato, ker se je znašla pred močnejšo državo ali skupino držav in je splošni politični položaj zanjo neugoden; ali pa zaradi tega, ker je spričo zmag in osvojitve nasičena in ji je potreben čas za prežvekovanje plena. So pa še tudi drugi činitelji, ki jemljejo tek po osvajanju, na priliko, notranje težave, gospodarska nemoč itd.“ (Litvinov.)

Nov položaj je nastal, ko je postalo očitno, da hočeta Anglija in Francija, ki sta od vsega začetka uveljavljali v Društvu narodov svojo voljo, izkoristiti miroljubna stremeljenja Sovjetske Zveze.

„Ker Sovjetska Zveza ni hotela postati orodje anglo-francoskih imperialistov v njihovem protinemškem boju za nadoblast, smo z njihove strani na vsakem koraku naleteli na globoko sovražno politiko... Zato vodijo nasproti ZSSR politiko maščevanja. Treba je dodati, da se vse te sovražne akcije vrše ne glede na to, da ZSSR ni podvzela nobene sovražne akcije proti Angliji in Franciji“ (Molotov v govoru 29. marca 1940, cit. po „Politiki“).

V prvih povojnih letih ustvarjeni „cordon sanitaire“, baltiški zid, naj bi bil prednja straža v izvajanju te politike maščevanja.

Sovjetska vnanja politika se po svoji vsebini, po svojem bistvu, ves čas obstoja sovjetske države potemtakem ni izpremenila. Njeno približevanje tej ali oni državi, oziroma njeno oddaljevanje od nje, je bilo predvsem posledica izpremenjenega stališča prizadete države do ZSSR.

„V vnanji politiki Nemčije je moral nastopiti preokret v pravcu dobrih sosedskih odnosov s Sovjetsko Zvezo. Šele ko je bil dan ta drugi pogoj, šele ko nam je postala jasna želja nemške vlade po izpremembni njene vnanje politike v pravcu izboljšanja odnosov s Sovjetsko Zvezo, je bila ustvarjena podlaga za sklenitev sovjetsko-nemškega nenapadalnega pakta.“ (Molotov v svojem govoru 31. avgusta 1939.)

„V pogledu naših odnosov do balkanskih držav je treba predvsem omeniti dejstvo, da so vzpostavljeni diplomatski odnosi z Jugoslavijo. Če je z ene plati točno, da mi ne nosimo nobene krivde, če do zdaj ni bilo diplomatskih odnosov med Sovjetsko Zvezo in Jugoslavijo, je z druge strani treba reči, da je do vzpostavitve teh odnosov prišlo na predlog jugoslovanske vlade in da je Sovjetska Zveza ta predlog rada sprejela“ (iz govora Molotova na zasedanju Vrhovnega sovjeta ZSSR 1. avgusta 1940, po stenografskem zapisniku).

Morda ne bo napak, če se v zvezi s sovjetsko politiko odpora proti poizkusom pritegnitve ZSSR v imperialistični boj za nadoblast nad svetom, za zaključek dotaknemo vprašanja panslavizma.

Tisk tako imenovanih zapadnih demokracij je v sedanji vojni večkrat obtožil Sovjetsko Zvezo, da v svojih stremeljenjih predstavlja nekak tretji imperialistični tabor, ki se bori za smotre panslavizma, za slovansko nadoblast nad svetom.

Sovjetska uradna agencija TASS je 10. maja 1940 prinesla zavrnitev teh obtožb z naslednjim sklepom:

„Agencija TASS je pooblaščenca izjaviti, da te novice niso samo netočne, marveč tudi smešne, zakaj po mnenju sovjetskih odgovornih krogov je panslavizem tako s splošnega kakor tudi mednarodno političnega vidika povsem reakcionarno gibanje, ki je v nasprotju s politiko sovjetske države.“

Tako odklonilno stališče ne le nasproti koncepciji slovanske nadvlade, marveč nasproti sleherni hegemonistični koncepciji, je razumljivo, kadar gre za politiko države, ki temelji na notranji strnjenosti mnogoštevilnih narodov, najrazličnejših ras in jezikovnih skupin. To odklonilno stališče še bolje osvetljujejo besede brez dvoma najvplivnejše osebe v sovjetskem življenju, ki je — govoreč o štirih možnih oblikah imperia-listične vojne — dejala:

„Tretji mislijo, da mora „višja rasa“, recimo, germanska „rasa“, organizirati vojno proti „nižji rasi“, predvsem proti Slovanom, da samo taka vojna pomeni izhod iz položaja, zakaj „višja rasa“ je poklicana, da „nižjo“ oplodi in nad njo vlada... Kakor je znano, je stari Rim gledal na prednike današnjih Nemcev in Francozov prav tako, ka-

kor danes gledajo zastopniki „višje rase“ na slovanska plemena... In kaj se je zgodilo? Zgodilo se je, da so se Nerimljani, to je, vsi „barbari“, združili proti skupnemu sovražniku in Rim v naskoku strmoglavili.“ (Stalin, Politično poročilo CK na 17. kongresu VKP (b), 1934.)

V zvezi s tem bi omenil razpravo o „vlogi slovanstva v preteklosti in sedanjosti“, ki je izšla v „Sodobnosti“ neposredno pred češko septembrsko krizo 1938. Kar se tiče načelnega postavljanja vprašanja, nimam tudi danes, po dveh letih, tej razpravi odvzeti nič bistvenega niti v pogledu ocene panslavizma niti v pogledu perspektiv, ki se danes odpirajo pred slovanskimi narodi; prav tako ji nimam odvzeti nič od tistega, kar sem napisal o zgolj formalni, tako imenovani zapadni demokraciji, in o resnični ljudski demokraciji; najmanj pa imam kaj odvzeti v pogledu karakteristike, kakršno sem dal politiki krogov, ki dosledno „vdinjajo slovenski narod reakcionarnim silam našega časa“ in ki so v tem svojem prizadevanju pripravljeni izpremeniti se v zastavonoše vseslovanstva, kadar gre za tolmačenje sovjetske vnanje politike in TASS-ovih izjav proti panslavizmu.

V tej svoji razpravi sem nastanek panslavizma v 19. stoletju opredelil kot izraz slabosti slovanskih narodov v nasprotju z visoko razvitim romanstvom in germanstvom, sodobne panslavistične iluzije pa kot „čisto formalne priložnostne fraze v glavah filistrov, odkritih agentov ruskega carizma in raznih mračnjaških filozofov“. Glede dejanske vloge slovanskih narodov v sodobnem dogajanju sem izhajal iz perspektive, ki jo je Slovanom v članku, napisanem l. 1902. za rusko „Iskro“, dal Karl Kautsky, tedaj najvplivnejša osebnost nemške socialne demokracije:

„V letu 1848. so bili Slovani hud mraz, ki je zamoril cvetove narodne pomladi. Morda jim je zdaj sojeno, da postanejo tista burja, ki bo razbila led reakcije in z nezdržno silo prinesla s sabo narodom novo, srečno pomlad.“

Ta perspektiva je vsaj za tri vzhodnoslovanske narode obveljala.

Brez „mistike in romantičnih sanj“ sem opozoril na „golo dejstvo, da so slovanski narodi že spričo svojega čisto zemljepisnega položaja tisti, ob katere proti vzhodu najbolj butajo valovi sodobne reakcije; da se slovanskim narodom v tem njihovem položaju sama vsiljuje častna vloga predstraže človeške kulture in civilizacije, prvobornitelja za pravo demokracijo“ („Sodobnost“ 1938, str. 441. št. 9/10).

Misli, ki sem jih v tej svoji razpravi razvijal, lahko danes povzamem takole: Če hočemo govoriti o resnično slovanski politiki, potem to velja le za tako politiko, ki bo ustrezala najbitnejšim interesom slovanskih narodov, to je, interesom najširših ljudskih plasti v slovanskih državah. Vsaka druga politika, pa naj se njeni predstavniki penijo v panslavističnih frazah, je reakcionarna, naperjena proti delovnemu ljudstvu slovanskih in drugih narodov sveta, proti notranjim težnjam sodobnega družbenega razvoja. Na slovanskih narodih samih pa je, kakšno politiko bodo izbrali in kakšno mesto bodo zavzeli v bratski tekmi narodov za lepšo bodočnost vsega človeštva.

Če hočemo končno opredeliti razmerje sovjetske politike do slovanskih narodov, moramo ugotoviti dejstvo, da se ta politika tako na znotraj, nasproti slovanskim narodom Sovjetske Zveze, kakor na ven, v mednarodnem merilu, ne loči od sovjetske politike nasproti vsem drugim narodom v in izven okvira ZSSR. Molotov je to politiko na znotraj, nasproti narodom Sovjetske Zveze, in na ven, nasproti vsem ostalim narodom, opredelil z besedami:

„Naša dolžnost je, da mislimo na interese sovjetskega ljudstva, na interese Zveze Sovjetskih Socialističnih Republik. To še tem bolj, ker smo trdno prepričani, da interesi Sovjetske Zveze sovpadajo s temeljnimi interesi ljudstev iz drugih dežel.“